

Parasha Wajechi

Bereshiet/Genesis 47:28-50:26

Een leugen om bestwil

door Rob Cassuto

Beknopte inhoud

Deze parasha verhaalt het sterfbed van Ja'akov, die nog 17 jaar in Egypte heeft geleefd, als zijn einde nadert. Hij bezweert Jozef zijn lichaam te begraven in het land Kena'an in de grot Machpela, waar zijn voorvaderen liggen. Hij zegent de twee zonen van Jozef, Efrajim en Menashe en roept zijn zonen bij elkaar. Na zijn laatste visionaire woorden tot hen sterft hij, 147 jaar oud. Een grote stoet begeleidt zijn gebalsemde lichaam naar de grot Machpela in het land Kena'an, waar zijn voorouders zijn begraven. Na de dood van hun vader zijn de broers van Jozef alsnog bang voor de wraak van Joseef, maar deze stelt hen gerust. Ze mogen in alle vrede in Egypte blijven wonen in de landstreek Goshen. De dood van Jozef, 110 jaar oud, besluit het eerste boek van de Tora, Bereshiet/Genesis. Ook zijn lichaam wordt gebalsemd. Joseef heeft nog voorspeld dat ooit het volk van Israël zal terugkeren naar het land van herkomst en hij laat beloven zijn lichaam dan mee te nemen. De familiechroniek is afgesloten en in het volgende boek Shemot/Exodus zal een natie geboren worden.

Het bevel van Ja'akov verzonnen?

Als Ja'akov op zijn uitdrukkelijk verzoek met veel eerbeton is bijgezet in de grot van Machpela, in Kena'an – om zijn

nakomelingen te herinneren aan hun land van herkomst, zeggen de geleerden – worden de broeders van Joseef opeens bang, dat de machtige heerser hen alsnog zal straffen, nu het oog van zijn vader niet meer op hem rust.

Toen Joseefs broeders zagen, dat hun vader gestorven was, zeiden zij: Als Joseef zich nu maar niet op ons gaat wreken en ons ten volle al het kwaad vergeldt, dat wij hem hebben aangedaan. ¹⁶ Daarom zonden zij Jozef deze boodschap: Uw vader heeft vóór zijn sterven geboden: ¹⁷ zo moet gij tot Joseef zeggen: och, vergeef toch de overtreding uwer broeders en hun zonde, want zij hebben u kwaad aangedaan. Nu dan, vergeef toch de overtreding der dienaren van de God uws vaders. En Joseef weende, toen men zo tot hem sprak (Ber/Gen 50:15 ev)

Eerder ben ik ingegaan op het vergevingselement in dit gebeuren. Nu weid ik verder uit op de vragen, die de commentatoren hebben gesteld rond de vermeende order van de oude vader om zijn zonen te sparen. Heeft Ja'akov inderdaad dit dringende verzoek doen zenden via de boodschapper?

De meeste geleerden denken van niet. De broeders hebben dit verzonnen om als het ware nog de autoriteit van een vaderlijk verzoek te geven aan hun smeekbede om niet alsnog gestraft te worden.

Rashi zegt: de broeders weken van de waarheid af in het belang van de vrede; want Ja'akov had een dergelijk bevel niet gegeven, omdat hij van Joseef niet verwachtte dat deze hen enig geweld zou aandoen.

Sterker nog, een aantal geleerden meent, dat Ja'akov helemaal niet ingelicht was over de wandaden van zijn zonen ten aanzien van Joseef. De vader leefde in het geloof dat zijn zoon verdwaald was op zijn weg en vervolgens gevonden en verkocht door slavenhandelaren. Nachmanides zegt, dat de broeders het niet verteld hebben uit angst voor woede en vervloeking, en Joseef niet om zijn vader geen verdriet te doen. Want had de oude man het op zijn sterfbed wel geweten, dan hadden zijn zonen tijdens de laatste woorden hem wel

gesmeekt zo'n bevel aan Joseef te geven.

Joseef huilde toen hij de boodschap hoorde en besepte hoe bang zijn broeders waren en hoe zij niet door hadden, dat ondanks alle geleden misère nu alles goed was.

Is de waarheid een absoluut principe?

Afgezien van de al dan niet terechte angst van Joseefs broeders, kan de vraag gesteld worden of een leugen om bestwil af en toe geoorloofd is om de vrede te bewaren.

Die vraag stelt de 20ste-eeuwse leraar Nechama Leibowitz en ze haalt een passage aan uit Bereshiet Rabba (Midrash verzameling), waarin een oude wijze zegt: *Groot is vrede, want zelfs de stammen brachten verzinsels te berde om de vrede tussen elkaar en Joseef te bewaren, zoals geschreven staat: "Daarom zonden zij Joseef deze boodschap: Uw vader heeft vóór zijn sterven geboden...". Want waar staat dat hij heeft geboden? We vinden nergens dat hij aldus heeft geboden'.*

De oude Talmoedgeleerden wijzen op een autoriteit die het verhullen van de waarheid bekrachtigt en die het verzinnen van een beetje misleiding ten behoeve van een groot belang zelf beoefent, de Eeuwige, zie 1 Shmoeël 16:1 ev (NBG): *'De Eeuwige zeide tot Samuël: Hoelang zult gij nog leed dragen over Saul, en Ik heb hem toch verworpen, dat hij geen koning meer over Israël zal zijn? Vul uw hoorn met olie en ga heen: Ik zend u naar de Betlehemiet Isaï, want onder zijn zonen heb Ik Mij een koning uitgezocht. ² Maar Samuël zeide: Hoe zou ik kunnen gaan? Als Saul het hoort, zal hij mij doden. De Eeuwige zeide: Gij zult een jonge koe meenemen en zeggen: ik ben gekomen om de Eeuwige een slachtoffer te brengen. ³ Dan zult gij Isaï tot dit offer nodigen, en Ik zal u te kennen geven wat gij doen moet; gij zult voor Mij zalven wie Ik u zal aanwijzen'.*

Wat hebben we nu? Schiet Shmoeël te kort in zijn geloof in de bescherming van zijn God? Neemt de Eeuwige het ook niet zo nauw en suggereert hij zelfs een list om de waarheid over de missie van zijn profeet te verhullen? De diverse rabbijnse wijzen worstelen met deze teksten.

Nechama kiest de mening van de vroegmiddeleeuwse Bachya Ibn Pakuda, die over deze passage zegt dat de Eeuwige de voorzichtigheid van Shmoeël juist waardeert. Daarom

ordonneert Hij, neem een jonge koe etc. Waarmee aangegeven wil zijn, dat soms de waarheid moet wijken voor een groter belang als vrede of levensbehoud.

De broers voelden zich doodsbang omdat ze wel zagen, dat ze objectief wel voor hun daden de dood verdienden door de machtige heerser, in wiens vergevingsgezindheid ze nog niet zomaar geloofden.

De oude wijzen zagen daarom hun gedrag als gerechtvaardigd op grond van het principe, dat soms de waarheid ondergeschikt moet worden gemaakt aan een groter belang, in dit geval hun leven.

Bent u het daarmee eens, lezer? *) **)

noten

*)

Dit commentaar is grotendeels gebaseerd op een commentaar van Nechama Leibowitz op deze parasha (Studies in Bereshit/Genesis).

**))

Ik kan mij een chassidische anekdote herinneren van een Oost-Europese rebbe, die bekend stond om zijn compassie. In zijn kille (gemeente) was een man stervend, die op zijn doodsbed vertwijfeld worstelde in wanhoop, dat hij geen plek zou krijgen in de komende wereld, de 'olam haba'. Hij kon zich niet aan de dood overgeven. De Rebbe ging naar de man en zei hij dat hij zijn eigen plek in de komende wereld aan de stervende afstond en hij liet dit geschenk vastleggen in een document, dat hij samen met getuigende omstanders tekende en aan de arme man gaf, die daarop rustig heenging. Leugen om bestwil?

RC dec 2014
